

ĐÔI NÉT VỀ HÌNH TƯỢNG NHÂN VẬT MỒ CÔI TRONG TRUYỆN KỂ NGƯỜI MẠ TỪ TRUYỆN KỂ NGƯỜI MẠ ĐỒNG NAI

MAI THỊ HUỆ*

Bài viết bước đầu tìm hiểu kiểu truyện về người mồ côi của người Mạ ở Đồng Nai qua Truyện kể người Mạ Đồng Nai; qua đó nêu lên một số nhận xét về đặc điểm hình tượng nhân vật mồ côi của truyện kể Mạ. Trong tương quan với hình tượng nhân vật mồ côi, bất hạnh của truyện cổ tích thần kỳ nói chung, hình tượng nhân vật mồ côi qua truyện kể người Mạ còn có sự khác biệt thể hiện nét đặc sắc trong đời sống tinh thần của người Mạ truyền thống.

Từ khóa: truyện kể dân gian, kiểu truyện, nhân vật mồ côi, người Mạ

Nhận bài ngày: 13/9/2019; *đưa vào biên tập:* 25/9/2019; *phản biện:* 20/12/2019; *duyet đăng:* 15/3/2020

1. GIỚI THIỆU

Người Mạ là một trong 54 dân tộc của cộng đồng các dân tộc Việt Nam. Người Mạ (còn gọi là Châu Mạ: *châu* - người, *Mạ* - tên tộc người) là một dân tộc thuộc nhóm loại hình nhân chủng Anh-đô-nê-diêng; ngôn ngữ thuộc ngữ chi Ba-na, ngữ tộc Môn - Khmer, ngữ hệ Nam Á; chỉ có tiếng nói mà chưa có chữ viết riêng. Ngoài tộc danh chung là Mạ, người Mạ còn sử dụng nhiều tộc danh khác để phân biệt các nhóm người cư trú trên các địa bàn

khác nhau như Mạ Xốp (xốp – đá phiến; Mạ Xốp – người Mạ ở vùng đá phiến), Mạ Krung (*krung* – đồng bằng; Mạ Krung – người Mạ ở vùng đồng bằng); Mạ Blao (người Mạ ở vùng Blao, tức Bảo Lộc, Lâm Đồng)...

Theo số liệu Tổng điều tra dân số năm 2009, dân số người Mạ là hơn 41 nghìn người; cư trú đông nhất tại các tỉnh: Lâm Đồng, Đắk Nông, Đồng Nai, Bình Phước...

Người Mạ có một di sản văn hóa truyền thống rất phong phú và sống động, thể hiện qua tín ngưỡng, lễ hội, phong tục tập quán, phương thức sản

* Trường Đại học Đồng Nai.

xuất... và đặc biệt nhất là qua kho tàng văn học dân gian của mình. Các công trình nghiên cứu cho thấy, văn học dân gian Mạ còn bảo lưu nhiều truyện cổ, thần thoại, truyền thuyết gắn liền với nguồn gốc, lịch sử của dân tộc mình; phản ánh nhận thức của họ về vũ trụ, thế giới, thần linh, về đời sống gia đình, xã hội của cộng đồng qua bao thời kỳ lịch sử. Vì không có chữ viết nên văn chương truyền miệng của người Mạ được lưu truyền đến nay chắc chắn không đầy đủ và có nhiều dị bản về nội dung, tình tiết. Tuy nhiên, ở một bình diện khác, “điều đó lại làm cho vốn văn hóa dân gian này trở nên đa dạng hơn, phong phú hơn và thể hiện cách nhìn phù hợp trong điều kiện xã hội cụ thể mà cộng đồng dân cư trải qua và hướng đến” (Huỳnh Văn Tới, Phan Đình Dũng, 2008: 25).

Cho đến nay chưa có nhiều công trình sưu tầm, nghiên cứu chuyên sâu về văn hóa, văn học dân gian Mạ. Trong bài viết này để tìm hiểu về hình tượng nhân vật mồ côi, chúng tôi sử dụng các văn bản truyện kể trong công trình *Truyện kể người Mạ Đồng Nai* của hai tác giả Huỳnh Văn Tới và Phan Đình Dũng (2008).

2. HÌNH TƯỢNG NHÂN VẬT MỒ CÔI TRONG TRUYỆN KỂ DÂN GIAN MẠ

Trong công trình *Truyện kể người Mạ Đồng Nai*, các tác giả đã sưu tầm, chỉnh lý được 42 văn bản truyện kể; qua khảo sát bước đầu, chúng tôi thấy có tới 15/42 truyện có nội dung liên quan trực tiếp đến kiểu truyện về

người mồ côi. Đó là: *Chàng trai mồ côi*, *Cây nấm*, *Con chim màu hồng*, *Con lươn thần*, *Đứa con trai bị bỏ rơi*, *Hai anh em K'Dong và K'Sách*, *Hai anh em K'Rung và K'Ring*, *K'Đòng giao chiến với trâu nước*, *Kẻ mồ côi sống với trái gùi*, *K'Sệt chọn bạn chim bồ câu*, *K'Yung và K'Yài*, *Nàng gà lồi*, *Người con trai chim chích*, *Quý giả gạo làm men*, *Sự tích thác Bền Cự...*

Thống kê này chỉ ghi nhận những truyện mà nhân vật lâm vào cảnh mồ côi ngay từ đầu, và hoàn cảnh ấy có ảnh hưởng rõ rệt đến bước đường mưu sinh của nhân vật. Nếu tính cả những truyện không nói gì đến cha mẹ, chỉ giới thiệu nhân vật một cách chung chung như “Nhà nọ trong buôn làng có hai chị em sanh đôi. Dù nghèo khổ nhưng hai chị em rất siêng năng” (*Chàng gà*), “Trong làng nọ có một chàng trai nhà rất nghèo” (*Cây chuối thần*), “Trong làng có anh chàng kia bị cùi. Chàng sống cô độc trong khu rừng biệt lập cách làng năm dặm” (*Chàng cùi*) và những truyện chỉ nhắc sơ qua về việc con sống với người cha hoặc người mẹ (*Chàng con sâu*)..., số truyện liên quan đến nhân vật mồ côi xấp xỉ lên đến 20 truyện. Điều này cho thấy, rất có thể kiểu truyện về người mồ côi là kiểu truyện phổ biến và là một nét riêng trong kho tàng truyện cổ Mạ. Tuy nhiên, để có thể đi đến một kết luận chính xác hơn cho giả thuyết trên, chúng ta cần có thêm nhiều văn bản và nhiều dữ liệu mang tính đa ngành, liên ngành (như tuổi thọ, tuổi kết hôn, vai trò của cha

mẹ trong gia đình của người Mạ xưa). Trong phạm vi bài viết này, chúng tôi bước đầu đưa ra một số nhận xét qua phân tích hình tượng nhân vật mồ côi để củng cố cho nhận định về bản sắc riêng trong đời sống tinh thần người Mạ truyền thống.

2.1. Hoàn cảnh xuất thân

Qua truyện kể về người mồ côi trong truyện kể dân gian Mạ, những lời kể đầu tiên thường được dùng để nói ngay về hoàn cảnh xuất thân của nhân vật mồ côi với một số đặc điểm đáng chú ý:

Thứ nhất, họ thường mồ côi cả cha lẫn mẹ từ rất sớm; chỉ có truyện *Đứa con trai bị bỏ rơi* là nhân vật mồ côi mẹ. Tiền đề này luôn dẫn đến việc họ có hoàn cảnh sống hết sức khó khăn, nghèo khổ và gặp nhiều bất hạnh.

Thứ hai, trong phần lớn các truyện, các nhân vật mồ côi thường có hai anh em như: *Chàng trai mồ côi*, *Hai anh em K'Dong và K'Sách*, *Hai anh em K'Rung và K'Ring*, *Kẻ mồ côi sống với trái gùi*, *K'Sết chọn bạn chim bồ câu*, *K'Yung và K'Yài*, *Người con trai chim chích...*; một vài truyện nhân vật mồ côi chỉ có một mình như: *Con lươn thần*, *Nàng gà lôi*; cá biệt có truyện *K'Đòng giao chiến với trâu nước*, trong đó có tới năm anh em mồ côi sống với nhau. Có thể thấy rằng, trong tư duy dân gian của người Mạ xưa, từ một hiện tượng mồ côi, họ đã biết sáng tạo nên nhiều kiểu nhân vật trong nhiều hoàn cảnh, nhiều mối quan hệ khác nhau để hiện tượng đó được nhìn nhận đa chiều, sinh động và gần

gũi với đời sống hơn. Chẳng hạn: hai anh em mồ côi K'Dong và K'Sách, “người em là K'Sách rất siêng năng làm việc giúp đỡ bà ngoại, còn người anh là K'Dong thì suốt ngày rong chơi, làm biếng trong công việc” (*Hai anh em K'Dong và K'Sách*); còn hai anh em mồ côi K'Sết thì “Hằng ngày, hai anh em rủ nhau vào rừng chặt củi, hái rau và đi làm thuê để sống qua ngày” (*K'Sết chọn bạn chim bồ câu*) v.v.

Thứ ba, khi mồ côi cha mẹ, các nhân vật ở một số truyện sống cô đơn, thui thủi một mình như: *Con lươn thần*, *Nàng gà lôi*, *Sự tích thác Bến Cự* hoặc mấy anh em sống chung với nhau như: *K'Đòng giao chiến với trâu nước*, *K'Sết chọn bạn chim bồ câu*, *K'Yung và K'Yài* nhưng ở khá nhiều truyện, họ thường về sống với bà ngoại hoặc người nhà bên mẹ (thường là cậu). Ví dụ:

“Ngày xưa có hai anh em mồ côi cha mẹ (...) Họ cũng có một người cậu nhưng ông cậu sợ vợ không dám nuôi cháu mình...” (*Chàng trai mồ côi*).

“Ngày xưa, trong buôn nọ có hai anh em mồ côi cha mẹ. Người anh tên là K'Pong, người em tên là K'Sác. Cả hai được bà ngoại nuôi nấng...” (*Con chim màu hồng*).

“Ngày xưa có hai anh em mồ côi cha mẹ từ rất sớm, họ sống với bà ngoại. Người anh tên là K'Dong, người em tên là K'Sách...” (*Hai anh em K'Dong và K'Sách*).

“Hai anh em K'Rung và K'Ring mồ côi cha mẹ, sống với bà ngoại...” (*Hai anh em K'Rung và K'Ring*).

“Ngày xưa trong buôn làng có hai anh em kia mồ côi cha mẹ rất sớm. Người cậu thương tình đem về nuôi...” (*Kể mồ côi sống với trái gùi*).

“Ngày xưa có hai anh em mồ côi cha mẹ sống với người cậu...” (*Người con trai chim chích*)...

Điều này chắc hẳn có liên quan mật thiết đến chế độ mẫu hệ, đến vai trò quan trọng của người phụ nữ trong gia đình và cộng đồng xã hội của người Mạ cổ. Tuy nhiên, quan trọng hơn, việc một số truyện kể chỉ nhắc đến nhân vật người cậu (anh, em trai của mẹ) mà không phải là dì (chị, em gái của mẹ) có thể sẽ cung cấp thêm tư liệu để chúng ta nhìn nhận rõ hơn về sự cộng sinh giữa mẫu hệ và nam quyền – một cơ chế khá đặc biệt của nhiều tộc người Nam Đảo và Nam Á nói chung: trong chế độ mẫu hệ, người đàn ông tuy không có quyền về tài sản, huyết thống dòng họ nhưng họ lại là trụ cột trong kinh tế gia đình và có trách nhiệm, vị thế cao hơn người phụ nữ trong quan hệ xã hội.

Thứ tư, đường đời của các nhân vật mồ côi luôn luôn gắn liền với những mâu thuẫn, xung đột đa dạng trong gia đình cũng như ngoài xã hội. Có truyện nhân vật mồ côi mâu thuẫn với nhau (*K'Yung và K'Yài*); có truyện nhân vật mồ côi hoặc mâu thuẫn với cậu (*Con lươn thần*) hay vợ của cậu (*Chàng trai mồ côi, Kể mồ côi sống với trái gùi*); hoặc mâu thuẫn với dân làng (*Nàng gà lòi*); hoặc xung đột với vua quan (*Đứa con trai bị bỏ rơi*,

Người con trai chim chích) v.v. Thậm chí có truyện, nhân vật mồ côi còn mâu thuẫn với thần linh (*Sự tích thác Bến Cự*) hay xung đột với ma quỷ (*Hai anh em K'Rung và K'Ring*). Điều này một mặt góp phần biểu hiện sự tan rã của chế độ thị tộc nguyên thủy, sự xuất hiện của quá trình phân hóa xã hội của người Mạ xưa; mặt khác giúp cho truyện kể “tạo ra được những tình huống, hoàn cảnh giống với cuộc đời thật; kêu gọi, đánh thức ở người nghe sự đồng cảm sâu sắc và tình cảm giai cấp tự nhiên, mở ra những tình huống cần thiết để các nhân vật lý tưởng bộc lộ phẩm chất, tài năng và những chiến công của mình” (Bùi Mạnh Nhị, 1999: 198).

2.2. Đạo đức, tài năng và chiến công của nhân vật mồ côi

Cũng như trong truyện cổ tích nói chung, các nhân vật mồ côi trong truyện kể Mạ nói riêng thường là những hình tượng thể hiện phẩm chất đạo đức, lý tưởng tốt đẹp theo quan niệm của nhân dân. Họ có thể cô đơn, nghèo khổ, gặp nhiều bất hạnh nhưng bù lại, những phẩm chất tốt đẹp như tốt bụng, thật thà, chăm chỉ, thông minh, dũng cảm... luôn được các nhân vật thể hiện, bộc lộ rõ nét. Chính phẩm chất đạo đức ấy là điều kiện, là tiêu chí quan trọng nhất giúp nhân vật sinh tồn và nhận được những phần thưởng xứng đáng, được sự hỗ trợ của ‘thần linh’ để có thể vượt lên số phận, làm thay đổi cuộc đời mình.

Trước hết, đạo đức, phẩm chất và tài năng của nhân vật mồ côi thường

được khẳng định qua những tình huống thử thách khó khăn. Chẳng hạn: khi đàn trâu nước kéo đến phá hoại nương rẫy, “dân làng không biết chống chọi ra sao, kẻ khóc, người than, người cầu khẩn thần linh” thì “mấy anh em K’Đòng vào rừng đốn cây, chặt mây làm hàng rào” ngăn trâu nước (*K’Đòng giao chiến với trâu nước*); khi vua Prum 7 lần mang quân lên thượng nguồn tấn công, chàng trai mồ côi lãnh đạo dân làng kiên quyết chống lại để bảo vệ lãnh thổ (*Đưa con trai bị bỏ rơi*); khi bà mẹ đối xử quá tàn tệ, hai anh em mồ côi K’Tà, K’Tò không cam chịu mà quyết định bỏ nhà vào rừng để tự tìm kế sinh nhai, và khi vợ chồng quý ăn thịt người vào làng, “mọi người sợ quá chạy nấp hết” thì hai anh em dũng cảm xông ra dùng chày gậy chém chết lũ quỷ (*Kẻ mồ côi sống với trái gùi*), v.v...

Thứ hai, trong những tình huống thử thách khó khăn, các nhân vật mồ côi luôn tỏ ra bình tĩnh, biết dùng trí thông minh và óc sáng tạo để xử lý khó khăn: K’Đòng bắt bọ hung cho vào thùng, dùng tiếng bọ hung giả làm tiếng ngáy để lão già độc ác tưởng mình đã ngủ say (*K’Đòng giao chiến với trâu nước*); em gái K’Đòng khôn khéo dùng khói đen làm mù mắt trâu nước hung hãn, giúp K’Đòng giành chiến thắng trong trận chiến quyết tử (*K’Đòng giao chiến với trâu nước*); để an toàn vượt qua khu rừng của bầy khỉ dữ tợn, K’Pong đốt cỏ tranh, lấy tro bôi khắp người khiến lũ khỉ tưởng K’Pong là gấu nên không dám tấn công...

Thứ ba, đức tính nhân hậu, vị tha, luôn là đức tính được người Mạ xưa quan tâm thể hiện qua nhiều nhân vật mồ côi: mặc dù bị người anh là K’Yung nhét vào bao, thả trôi sông nhưng khi thoát được và trở nên giàu có, người em là K’Yài vẫn tha thứ và đón người anh (lúc này đã lâm vào cảnh đói khổ) về sống chung (*K’Yung và K’Yài*); mặc dù bị cha bỏ rơi trên cù lao giữa biển nhưng khi đã lên làm vua, người con trai vẫn tìm cách liên lạc và đón cha về chung sống (*Đưa con trai bị bỏ rơi*); mặc dù bị cậu mẹ và dân làng cũ đối xử tàn tệ, xa lánh, xua đuổi nhưng khi đã dựng được một ngôi làng mới và trở nên giàu có, hai anh em mồ côi vẫn đón cậu mẹ và dân làng (lúc này đã lâm vào cảnh đói khổ) về làng mới để tiếp tục cuộc sống (*Chàng trai mồ côi*)...

Tuy nhiên, đó không phải sự nhân hậu, vị tha vô điều kiện; khi cái ác, cái xấu dai dẳng, lặp đi lặp lại đến mức không thể tha thứ, những nhân vật mồ côi cũng kiên quyết thể hiện sự trừng phạt nghiêm khắc, đích đáng. Tiêu biểu cho mô-típ này là truyện *Kẻ mồ côi sống với trái gùi*: sau khi hai anh em mồ côi giết chết lũ quỷ ăn thịt người cứu được nàng Ka Dốp, người anh K’Tà cưới Ka Dốp làm vợ nhưng từ đó, hai vợ chồng lại đối xử tàn tệ với người em K’Tò; K’Tò phải bỏ vào rừng sống nhờ cây gùi. Nhờ có được chiếc ngà voi thần, K’Tò trở nên giàu có. Không chấp nhận chuyện cũ, K’Tò vẫn đối xử tử tế với vợ chồng người anh, nhưng vợ chồng người anh vẫn

quyết giết hại K'Tò để chiếm đoạt gia sản. Nhờ thần linh giúp đỡ, K'Tò sống lại và quyết định trừng phạt: lừa người anh vào chết trong hang sâu và đuổi chị dâu đi nơi khác (*Kẻ mồ côi sống với trái gùi*)...

Thứ tư, trong nhiều truyện kể Mạ, nhân vật mồ côi không hẳn được mặc định là những con người tài đức toàn vẹn, đương nhiên được thần linh giúp đỡ, phù trợ và sung sướng, hạnh phúc suốt đời. Có nhân vật lúc đầu thì lười nhác, đáng ghét, sau đó mới trở nên chăm chỉ, đáng yêu như chàng K'Dong (*Hai anh em K'Dong và K'Sách*); có nhân vật lúc đầu thì dễ thương, dũng cảm, sau đó lại trở nên tham lam, độc ác như chàng K'Tà (*Kẻ mồ côi sống với trái gùi*)... Những quá trình biến đổi trái ngược như vậy cho thấy tư duy của người Mạ xưa không phải là tư duy đơn giản, một chiều. Và ở một chừng mực nào đó, những ví dụ vừa dẫn có thể cho thấy có sự khác biệt nhất định giữa kiểu nhân vật mồ côi trong truyện kể Mạ với khuôn khổ cá tính cố định thường thấy của những nhân vật mồ côi, bất hạnh trong truyện cổ tích thần kỳ nói chung: “đại bộ phận tính cách nhân vật trong truyện cổ tích thần kỳ đều ở dạng tĩnh. Rất rạch ròi, nhân vật chỉ có thể thuộc về một trong hai cực của đạo đức: tốt hoặc xấu. Hầu như không thể tìm thấy sự “đổi chỗ”, sự giằng co giữa cái tốt và cái xấu ở từng nhân vật” (Bùi Mạnh Nhị, 1999: 199).

Ngoài ra, khi nhân vật mồ côi có những biểu hiện sai lầm, truyện kể Mạ

luôn mở ra cho họ những cơ hội để ăn năn, hối lỗi; thậm chí ăn năn, hối lỗi một cách trữ tình, lãng mạn. Chàng K'Dong cả đời lêu lổng, lười biếng, trước khi chết rất ân hận và mong “biến thành bụi dứa để bà ngoại lấy lá đan chiếu nằm hoặc đan sóp đựng cơm” (*Hai anh em K'Dong và K'Sách*). Chàng mồ côi K'Kơ may mắn có được vợ đẹp con ngoan nhưng một lần thiếu kiềm chế đã chửi mắng vợ thậm tệ; vợ giận dữ hóa trở lại thành con gà lôi và bay đi; chàng hối hận, ngày ngày đem kèn bầu ra thổi, tiếng kèn thống thiết “như dao cứa vào lòng người” khiến vợ chàng nguôi giận quay trở lại (*Nàng gà lôi*). Ngày trước, chàng mồ côi K'Pong khước từ tình yêu của nàng Ka Piêng; sau này khi gặp lại Ka Piêng đã là vợ của K'Sác (em trai K'Pong), để tránh làm hai anh em khó xử, Ka Piêng tự thiêu và biến thành con chim hồng; K'Pong cũng tự thiêu và biến thành đám cỏ xanh; “Con chim hồng thường bay đến đám cỏ xanh để hút lúc hừng đông. Mỗi lời hút rất thánh thót của chim như kể về nỗi đau của tình yêu mà vì lỗi của chàng K'Pong mà họ không được sống bên nhau” (*Con chim màu hồng*).

Không chỉ có màu sắc lãng mạn, trữ tình, truyện kể Mạ còn thể hiện ý tưởng: khi một người biết ăn năn hối lỗi, cuộc sống của người đó sẽ trở nên tốt đẹp hơn. Tiêu biểu cho mô-típ này là truyện *Con lươn thần*: Chàng trai mồ côi đặt lượ bắt được một con lươn nhưng không ăn thịt mà giữ lại

để chăm sóc dù không biết đó là con lươn thần; để trả ơn, lươn thần nhiều lần bơi đến làng người Prum lấy về cho chàng trai rất nhiều cửa cải, vàng bạc; lần cuối cùng, vì sai lầm của chàng trai mà lươn thần bị chết; vô cùng ân hận, chàng trai đã thực hiện lời hứa của mình là sau khi lươn chết sẽ hỏa thiêu và rắc tro vào đất chân của các loài thú trong rừng; không ngờ việc làm hối lỗi đó lại mang đến cho chàng nhiều cửa cải quý giá hơn (*Con lươn thần*).

2.3. Phần thưởng dành cho các nhân vật mồ côi

Hầu hết các truyện kể về người mồ côi của dân tộc Mạ đều dành cho nhân vật lý tưởng những phần thưởng xứng đáng ở hai giai đoạn. Ở giai đoạn đầu, phần thưởng thường là sự giúp đỡ của thần linh để nhân vật mồ côi có thể vượt qua những khó khăn, trở ngại trước mắt. Đó là những nàng tiên trên trời bay xuống làm bạn với chàng trai mồ côi như nàng Ka Mài (*Sự tích thác Bén Cự*), nàng bồ câu (*K'Sết chọn bạn chim bồ câu*), nàng gà lôi (*Nàng gà lôi*), là thanh gươm thần có sức mạnh vô địch giúp chàng chim chích chiến thắng vua Prum (*Người con trai chim chích*), là cây gùi kỳ diệu nuôi sống hai anh em mồ côi trong rừng (*Kể mồ côi sống với trái gùi*), là con lươn thần giúp chàng mồ côi trở nên giàu có (*Con lươn thần*), là bầy khỉ giúp anh em K'Đòng làm hàng rào ngăn trâu nước, là bầy nhím giúp K'Đòng chiến thắng lão già độc ác (*K'Đòng giao chiến với trâu nước*)...

Ở giai đoạn sau, phần thưởng lớn nhất đối với các nhân vật mồ côi là cuộc sống của họ trở nên hạnh phúc, giàu có, yên bình. K'Đòng được minh oan và được Thần Sấm Sét gả con gái (*K'Đòng giao chiến với trâu nước*); K'Ring giết được quỷ Ka Độ và lấy được người mình yêu (*Hai anh em K'Ring và K'Ring*); K'Yài trở thành người đứng đầu cả ngôi làng mới và ngôi làng cũ (*K'Yung và K'Yài*); K'Sết trung thực, hay nhường nhịn nên lấy được nàng tiên bồ câu (*K'Sết chọn bạn chim bồ câu*); chàng mồ côi chim chích trở thành vua một vùng đất rộng lớn (*Người con trai chim chích*), v.v... Trong cái kỳ diệu, không tưởng ấy, người đọc, người nghe có thể nhận thấy niềm tin “ở hiền gặp lành”, triết lý sống lạc quan và ước mơ công lý cũng như lý tưởng của người Mạ xưa về một đời sống tinh thần, vật chất và hạnh phúc của con người.

3. THAY LỜI KẾT

Trong phạm vi tư liệu còn hạn chế, chúng tôi bước đầu khảo sát và nêu lên một số nhận xét về những nội dung liên quan trực tiếp đến kiểu truyện về người mồ côi trong *Truyện kể người Mạ Đòng Nai*. Có thể nói, kiểu truyện về người mồ côi của người Mạ Đòng Nai đã cho thấy sức sống, vẻ đẹp tâm hồn và niềm tin mãnh liệt của người Mạ xưa vào cái đẹp, cái thiện của cuộc sống cũng như đã tạo nên một dấu ấn quan trọng trong di sản văn hóa dân gian của dân tộc Mạ.

Đề tài này sẽ trở nên toàn diện và sâu sắc hơn khi có thêm những công trình

sưu tầm, nghiên cứu truyện kể người Phước và các địa phương khác trong
Mạ ở Lâm Đồng, Đắk Nông, Bình cả nước. □

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN

1. Bùi Mạnh Nhị (chủ biên). 1999. *Văn học dân gian - những công trình nghiên cứu*. Hà Nội: Nxb. Giáo dục.
2. Huỳnh Văn Tới (chủ biên). 2001. *Địa chí Đồng Nai - tập V: Văn hóa - xã hội*. Đồng Nai: Nxb. Tổng hợp Đồng Nai.
3. Huỳnh Văn Tới, Phan Đình Dũng. 2008. *Truyện kể người Mạ Đồng Nai*. Đồng Nai: Nxb. Đồng Nai.
4. Tổng cục Thống kê. 2018. *Niên giám thống kê năm 2017*. Hà Nội: Nxb. Thống kê.